

NOVES DADES SOBRE ELS PRIMERS VESCOMTES D'OSONA-CARDONA

per Manuel ROVIRA I SOLÀ

És la nostra intenció, en les ratlles que segueixen, proposar a consideració algunes novetats relatives als antics vescomtes d'Osona, anomenats després de Cardona, després de la revisió que hem fet dels orígens i de les relacions familiars d'aquest llinatge. El resultat obtingut ens força a prescindir d'alguns personatges que tradicionalment eren tinguts per vescomtes d'Osona, però sobretot ens obliga a incloure en llur família altra gent també molt coneguda i que ningú, que sapiguem, no havia posat mai en relació amb els esmentats vescomtes. De retop, alguns documents no utilitzats fins ara ens permetran d'ajustar i precisar una mica més la cronologia coneguda de les primeres generacions vescomtals d'Osona.

L'arbre genealògic adjunt —que el lector farà bé de tenir a la vista per tal de no perdre's en l'enumeració de noms i de dates— és en certa manera la conclusió d'aquest treball, perquè la major innovació que ens sembla poder aportar és mostrar l'origen comú d'unes famílies de magnats que van contribuir notablement a la repoblació i govern —en el doble vessant polític i religiós— d'extenses comarques de la Catalunya Vella durant els segles X i XI. Aquestes famílies emparentades, en realitat una gran família, són almenys tres: la dels vescomtes de Conflent, la del vicari i repoblador Sala, i la dels vescomtes d'Osona-Cardona. Aquests lligams de parentiu, no advertits fins ara i que algun dia caldrà ben segur ampliar i completar, corroboren un fet altrament prou conegut de l'època: l'exercici i l'acumulació de càrrecs polítics i eclesiàstics per part de cercles reduïts de persones emparentades entre elles, sovint d'origen antiquíssim. Abans d'entrar de ple en els parentius que ens ocupen caldrà presentar breument l'estat actual de la historiografia pertocant als primitius vescomtes d'Osona-Cardona.

Estat actual de la qüestió

Fou el pare J. Villanueva qui identificà encertadament els primers vescomtes de Cardona amb els antics vescomtes d'Osona, bé que en les seves indagacions no pogué remuntar més enllà del vescomte Ermemir II, que ell cregué instituït en el vescomtat pel comte Borrell l'any 986, tot interpretant un passatge de la cèlebre carta de població confirmada pel comte als habitants de Cardona, i recolzant-se en un document, clarament falsificat, del monestir de Serrateix¹.

---

1. J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, VIII, València 1821, p. 144-167.

F. Valls i Taberner donà una notable empena a l'estudi de les primeres generacions dels vescomtes d'Osona-Cardona, amb dades noves del vescomte Guadall, pare d'Ermemir II, i dels seus germans i descendents². La informació proveïda per Villanueva i Valls ha passat després, amb molt poques novetats, a la bibliografia posterior.³

R. d'Abadal, en ocupar-se de la repoblació i organització del comtat d'Osona de finals del segle IX, assenyalà Francó com a primer vescomte d'Osona l'any 879⁴. Atribució que avui ha d'ésser esmenada, com veurem tot seguit.

E. Junyent, més recentment, maldà per omplir la llacuna de gairebé un segle que quedava entre els vescomtes Francó i Guadall, i l'emplenà desdoblant en dos el vescomte Guadall, creient que es tractava de dos personatges distints, i intercalant entre ells un vescomte Odegari⁵ el qual, però, fou en realitat vescomte de Girona. La solució de Junyent, la darrera que coneixem, ha estat mantinguda i transmesa a obres de gran difusió⁶.

Els vescomtes Francó i Odegari

Ocupem-nos primerament dels pretesos vescomtes osonencs Francó i Odegari. La suposició d'Abadal que Francó era vescomte d'Osona el 879 es basa en una recognició judicial celebrada aquest any, segons la qual uns particulars atorguen a l'esmentat vescomte els drets sobre una terra i una vinya⁷. Com que l'exvacuació no duu cap indicació de lloc i l'escriptura és guardada a l'arxiu capitular de Vic —precisament és el diploma original més antic—, Abadal cregué que la demarcació on actuava Francó era Osona. Ara bé, l'acta judicial de 879 és el primer d'un lot de quatre documents referents a un mateix lloc, Malanyeu del Berguedà, i a un mateix personatge, el vescomte Francó. Són l'esmentada declaració de 879 —l'únic de la sèrie que qualifica Francó de vescomte i l'únic també que no fa esment de Malanyeu— i tres compres fetes entre els anys 882-929 pels esposos Francó i Sesenanda de propietats diverses a la vila Malanyeu, en el territori i pagus del Berguedà⁸. Una activitat tan constant a Malanyeu i inexistent a Osona aconsella deixar de considerar Francó primer vescomte d'Osona i, en tot cas, atribuir-li la dignitat vescomtal sobre el Berguedà.

2. F. VALLS I TABERNER, *La primera dinastia vescomtal de Cardona*, «Estudis Universitaris Catalans», XVI (Barcelona 1931), p. 112-136.

3. Per exemple S. SOBREQÜÉS, *Els barons de Catalunya*, Barcelona 1957, p. 50 i ss. i J. SERRA VILARÓ, *Història de Cardona*, I, *Els senyors de Cardona*, Tarragona 1966, encara la millor monografia global sobre els Cardona.

4. R. D'ABADAL, *Els primers comtes catalans*, Barcelona 1958, p. 87.

5. E. JUNYENT, *Jurisdiccions i privilegis de la ciutat de Vic*, Vic 1969, p. 31-34.

6. *Gran Enciclopèdia Catalana*, s.v. *Osona, vescomtat d'*. A la veu *Ermemir* s'hi insinua que aquest podria haver estat el primer vescomte d'Osona. Ja tindrem ocasió de confirmar-ho.

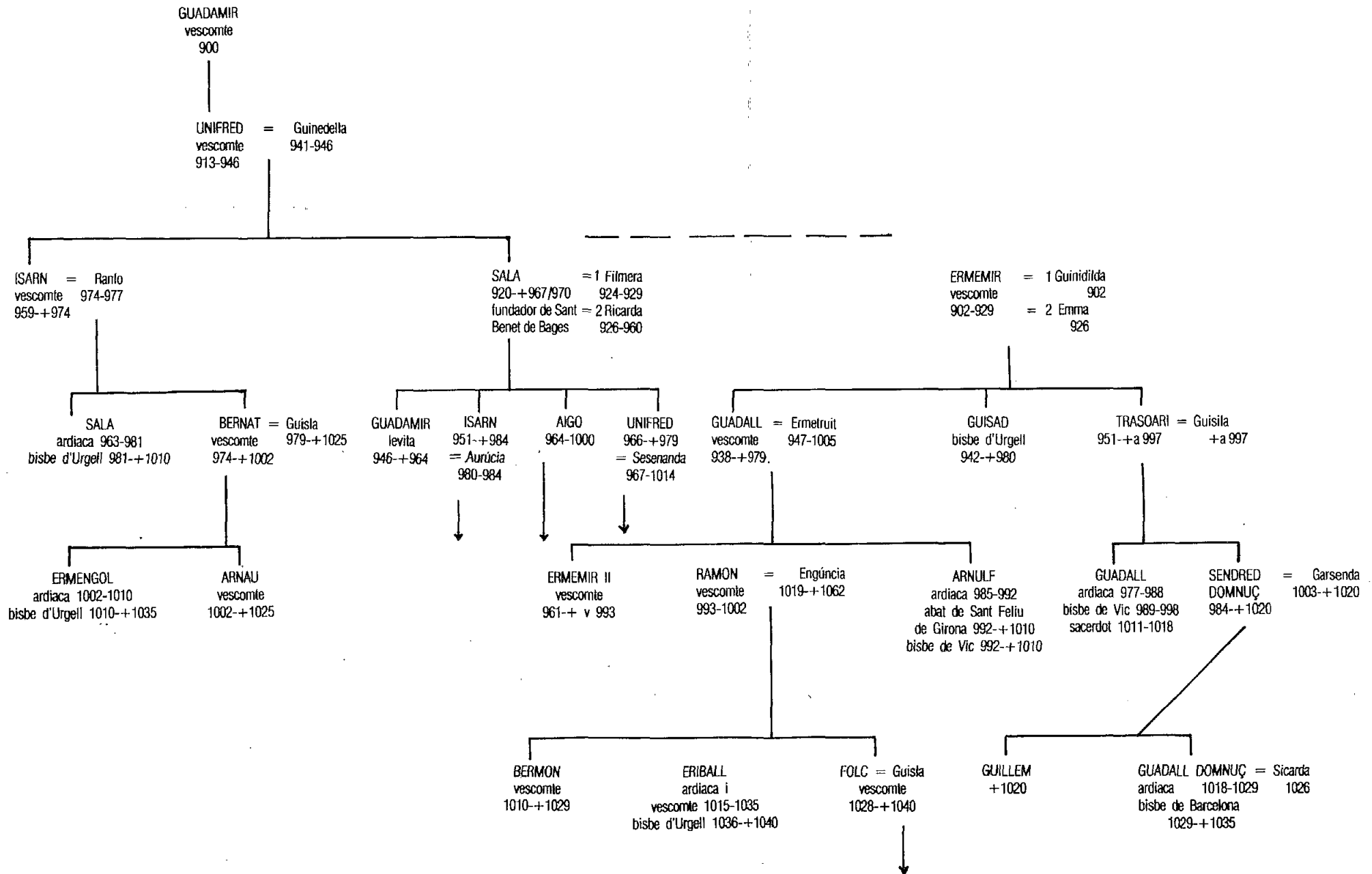
7. E. JUNYENT, *Diplomatari de la catedral de Vic. Segles IX-X*, Vic 1980, n.º 1, p. 1.

8. E. JUNYENT, *Diplomatari*, n.º 5, p. 4-5 (desembre 882), n.º 7, p. 6 (8 octubre 886), i n.º 138, p. 119 (25 maig 929). L'escrivà i alguns dels testimonis de 879 són els mateixos de la venda de 882, circumstància que demostra que es tracta del mateix Francó, casat amb Sesenanda i esmentat una sola vegada com a vescomte. La presència d'aquests documents a Vic deu estar en relació amb alguna propietat de l'antiga canònica ausetana.

VESCOMTES DE CONFLENT I D'OSONA
(Genealogia simplificada)

CONFLENT

OSONA

En relació a Odegari, E. Junyent el creia vescomte d'Osona perquè l'any 953 és esmentat com a posseïdor de terres en el terme de Seva, a la Plana de Vic⁹. Malgrat això, cal identificar aquest Odegari amb l'Odegari vescomte de Girona, fill del vescomte Lleopard i documentat entre 928-968¹⁰. Els vescomtes d'Osona posseïren en efecte un alou important en el terme de Seva, a Valldoriola, però també la casa vescomtal de Girona tingué una propietat considerable a la Plana de Vic, en el terme actual de Malla, aleshores anomenat Orsal, molt pròxim al de Seva. No ens ha de fer estrany, doncs, que el vescomte de Girona Odegari posseís terres a Seva, com en devia tenir en altres llocs desconeguts per a nosaltres, atesa la dispersió geogràfica dels patrimonis nobiliaris de l'època.

Exclosos, doncs, Francó i Odegari de la nòmina dels vescomtes d'Osona, vegem ara quin és el primer vescomte segur i indubitable d'Osona.

Ermemir vescomte d'Osona

Ermemir és el primer vescomte que hom pot documentar del cert exercint el càrrec de representant comtal a Osona, però això no vol pas dir que fos el primer que detingués semblant delegació. Com a vescomte d'Osona apareix a finals de l'any 911, però la primera notícia d'ell data de 902, quan el 28 de maig i el 25 d'agost compra, en companyia de la seva esposa Guinidilda, terres en el comtat d'Urgell, a les vil·les Artedó i Alàs¹¹. L'any 929 Ermemir tot sol compra més terres a les dites vil·les¹². Aquest patrimoni urgellenc i en concret l'alou d'Alàs passà a mans del seu fill Guadall, el qual el llegà en testament a la seu d'Urgell¹³.

Essent vescomte d'Osona, Ermemir fou un dels almoiners del comte Guifré Borrell. Per això figura en una donació testamentària ordenada pel difunt comte a la seu de Sant Pere de Vic, acomplerta l'any 911 pels seus marmessors: la comtessa vídua Garsenda, el comte Sunyer, el bisbe de Vic Idalguer i el mateix Ermemir¹⁴. Una altra execució testamentària del comte en favor del monestir de Ripoll es retardà fins al 916, degut a la mort d'un dels almoiners, el bisbe Idalguer¹⁵.

Sota el govern del comte Sunyer, el vescomte Ermemir l'acompanyà i l'assistí en diverses ocasions i circumstàncies: en dues sessions judicials del mateix dia, 15 de juny de 913, que són sengles reconeixements de drets a favor de l'abadessa Emma

9. Arxiu Capitular de Vic, cal.6, n.º 2149.

10. J. BOLET I SISÓ, *Notes sobre els vescomtes de Gerona*, «Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», V (Barcelona 1909-1910), p. 108-114.

11. C. BARAUT, *Els documents, dels segles IX i X, conservats a l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell*, «Urgellia», II (La Seu d'Urgell 1979), n.º 51 i 52, p. 51-52. En ambdós documents no són anomenats vescomtes, però s'infereix de les notícies posteriors.

12. C. BARAUT, *Els documents*, n.º 92 (8 abril) i 93 (14 novembre), p. 69-79.

13. F. VALLS, *La primera dinastia*, p. 116-117. Vegeu més avall, en tractar del vescomte Guadall.

14. F. UDINA, *El archivo condal de Barcelona en los siglos IX-X*, Barcelona 1951, n.º 33 (1 desembre), p. 150-152.

15. R. D'ABADAL, *Un gran comte de Barcelona preterit: Guifre-Borrell (897-911)*, «Dels visigots als catalans», I, Barcelona 1969, p. 336.

del monestir de Sant Joan¹⁶; signà l'esponsalici del comte a la seva primera i efímera muller Aimilda¹⁷; i signà també l'escriptura comtal de dotació de Sant Salvador, església o capella del monestir de Ripoll, el 25 de març de 924¹⁸.

Podem conèixer quelcom del patrimoni privat del vescomte Ermemir a Osona gràcies a un conjunt de compres que hi féu entre 916 i 926, i el nom d'una segona muller, Emma. L'any 917, en dues ocasions comprà Ermemir terres a Valldoriola, en el terme de Seva¹⁹. El 23 de gener de 926 Ermemir i Emma compren més terra a Gualamers, vora Granollers de la Plana²⁰. I tot sol adquirí béns en llocs desconeguts els anys 916 i 926²¹. Totes aquestes propietats passaren alguns anys després al monestir de Ripoll.

Ermemir desapareix de la documentació en 929, any en què comprà terra al comtat d'Urgell, i degué morir poc temps després. Però abans de prosseguir amb la cronologia dels seus fills ens caldrà que fem una digressió per tal de relacionar la família d'Ermemir amb la dels vescomtes de Conflent.

La casa vescomtal de Conflent i la d'Osona

La successió dinàstica segura dels vescomtes de Conflent comença amb Isarn, vescomte des de 959 fins a la seva mort en 974. En aquell any 959 els comtes Sunifred i Oliba de Cerdanya li concediren l'alou d'Aiguatèbia, en el Conflent, que havien confiscat al seu antecessor en el càrrec, el vescomte Unifred, destituït per ausia. Isarn, casat amb Ranlo, fou succeït pel seu fill Bernat, vescomte de 974 a 1002, en què morí. Un altre fill d'Isarn, Sala, fou ardiaca i després bisbe d'Urgell de 981 a 1010. Arnau succeí el seu pare, Bernat, en el vescomtat durant el període de 1002 a 1025, mentre un altre fill, Ermengol, fou també ardiaca i bisbe d'Urgell des de 1010 a 1035. Sembla que després de la mort d'Arnau el 1025, el vescomtat de Conflent s'uní al de Cerdanya²².

16. F. UDINA, *El archivo condal*, n.º 38, p. 157-165, i Apèndix II A, p. 442-443.

17. F. UDINA, *El archivo condal*, n.º 9, p. 116-118. El document, que no ha conservat la data, correspon als anys 898-917.

18. R. ORDEIG, *Inventari de les actes de consagració i dotació de les esglésies catalanes: I. Anys 833-950*, «Revista Catalana de Teologia», IV (Barcelona 1979), n.º 47, p. 154-155.

19. 917, març, 18: «Venta a favor del vizconde Ermemiro de tierras en el condado de Ausona, valle de Oriolo. 15 calendas abril, 20 de Carlos post obitum Odoni» (Arxiu Episcopal de Vic, vol. 2059, plec VIII, fol. 7r, notícies de R. d'Olzinelles, darrer arxiver de Ripoll).

917, maig, 17: «Venta a Ermemiro vizconde de tierras en el valle Oriola. 16 calendas junio, 20 de Carlos post obitum Odoni» (AEV, vol. 2059, plec VIII, fol. 7r).

20. 926, gener, 23: «Venta a favor del mismo y de su muger Emma de tierras en condado Ausona, termino de *requalamero* (confuso). 10 calendas febrero, año 29 de Carlos post obitum Odoni. (En el dorso se lee que Ermemiro después lo dio a Ermengauda hijo del conde Seniofredo y muerto Ermengauda su padre Seniofredo lo dio al monasterio, letra antigua)» (AEV, vol. 2059, plec VIII, fol. 7r).

21. 916, maig, 5: «Otra [venta] al mismo. 3 nonas kalendas (*sic*) mayo, 19 de Carlos hijo de Luis» (AEV, vol. 2059, plec VIII, fol. 8v).

926, febrer, 13: «Venta al vizconde Ermemiro de tierras en Ausona. 17 calendas marzo, 29 Carlos hijo de Luis» (AEV, vol. 2059, plec VIII, fol. 8v).

22. Sobre els vescomtes de Conflent vegeu J. MIRET I SANS, *Los vescomtes de Cerdanya, Conflent y Bergadà*, «Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona», VIII

Quins fossin els avantpassats del vescomte Isarn ha estat fins ara una incògnita. Una escriptura de l'arxiu d'Urgell aporta, al nostre entendre, una llum considerable en aquest sentit. És un document judicial de 28 de juny de 984, pel qual és refermada a favor dels germans Bernat vescomte i Sala bisbe la propietat d'uns béns d'Aiguatèbia, que ja abans havien estat en possessió de llur pare, el vescomte Isarn, i antigament ho foren del vescomte Unifred i del pare d'aquest, Guadamir²³. Aiguatèbia era l'alou pairal dels vescomtes de Conflent, i més endavant passà a engruixir el domini territorial de la seu d'Urgell. La possessió d'Aiguatèbia per part d'uns vescomtes al llarg de tantes generacions fa sospitar amb molta probabilitat d'encert, que ens trobem també davant d'una ininterupció dinàstica, familiar, en el càrrec vescomtal. És a dir, no ens sembla gens desmesurat creure que el vescomte Unifred i el seu pare Guadamir foren, respectivament, el pare i l'avi del vescomte Isarn, i això malgrat que Unifred fos destituït del vescomtat per infidelitat. Per dissort el document de 984 no ens precisa explícitament aquest parentiu (Isarn fill d'Unifred) ni revela si Guadamir fou també vescomte. Més endavant tornarem a referir-nos a Unifred i Guadamir.

La hipòtesi tan versemblant de la filiació Unifred-Isarn és reforçada per un altre factor que, de passada, ens dóna la solució d'un petit enigma genealògic mantingut fins ara. Hom coneix bastant bé, malgrat la manca d'un estudi de conjunt, l'activitat repobladora desplegada pel pròcer Sala, primer a la zona osonenca de les Guilleries i després a l'Anoia i al Bages, empresa que culminà amb la fundació del monestir de Sant Benet de Bages per part de Sala i la seva esposa Ricarda vers 950²⁴. Doncs bé, aquest Sala era germà del vescomte Isarn de Conflent i posseïa per això béns patrimonials a Aiguatèbia, que el dia 5 de juny de 964 liquidà per cent sous a favor del seu germà vescomte²⁵. Sala, que declara haver rebut del seu pare l'alou d'Aiguatèbia, s'hauria desvinculat molt aviat del seu lloc d'origen conflentí²⁶ i, com tants d'altres, baixà a repoblar les esmentades comarques interiors de la futura Catalunya. Dels set fills de Sala coneguts, retinguem ara el nom de tres: Guadamir, Unifred i Isarn, que duen el nom dels respectius besavi, avi i oncle. Aquesta repetició de noms en les famílies d'Isarn i de Sala —un nebot d'aquest, també Sala, fou bisbe

---

(Barcelona 1901), p. 117-175. La informació de Miret s'ha de completar amb la que donen els documens de l'arxiu d'Urgell, en curs d'edició a cura de C. Baraut (vegeu la nota 11). El quadre genealògic que figura a la *Gran Enciclopèdia Catalana*, s.v. *Conflent, vescomtat* de conté errors notables.

23. Document a l'arxiu d'Urgell, que C. Baraut editarà al vol. III d'«Urgellia».

24. Sobre Sant Benet de Bages pot consultar-se F. SOLÀ, *El monestir de Sant Benet de Bages*, Manresa 1955.

25. C. BARAUT, *Els documents*, n.º 148, p. 105. Que aquest Sala és el mateix Sala fundador de Sant Benet és inqüestionable. Compari's la seva signatura autògrafa en el pergami original d'Urgell amb la d'alguns documents de Bages a l'arxiu de Montserrat en els quals intervé i signa Sala: per exemple, Fons Guitart, n.º 1027, i Fons Montserrat, n.º 20. Hi ha encara altres documents dispersos amb la signatura autògrafa de Sala, com: Arxiu Capitular de Barcelona, Div. B, n.º 499; Arxiu Capitular de Vic, cal. 6, n.º 590 i 1249, etc. Aquest Sala mereixeria per ell sol un estudi particular.

26. L'any 924 dóna a la catedral de Barcelona una casa que havia comprat a Barcelona mateix (Arxiu Capitular de Barcelona, Div. B, n.º 499). Uns anys abans ja comprava a Joanet, en el terme de Sant Hilari Sacalm.

d'Urgell—, costum corrent a l'època i fins a temps molt recents, abona la nostra suposició que el pare d'Isarn i de Sala fou el vescomte Unifred, fill d'un Guadamir probablement també vescomte.

Arribats en aquest punt hom es preguntarà la relació existent entre la família dels vescomtes de Conflent i la dels d'Osona, tan allunyades a primer cop d'ull, almenys des del punt de vista geogràfic. Si hem tingut tant d'interès en intentar provar quins eren els avantpassats immediats del vescomte Isarn de Conflent i en demostrar que el seu germà Sala fou el mateix Sala fundador de Bages, és perquè ens consta per una altra banda que aquest Sala era oncle del vescomte Guadall d'Osona i del seu germà Guisad, bisbe d'Urgell, ambdós fills del vescomte Ermemir i del qual ja hem parlat (convé que el lector no abandoni el quadre genealògic).

En efecte, l'acta de consagració i dotació de l'església monàstica de Sant Benet de Bages, de 972, afirma taxativament que el bisbe Guisad d'Urgell, un dels presidents de la cerimònia, era nebot del fundador Sala²⁷. Aquesta és l'anella que ens permet, doncs, unir ambdues famílies, la d'Osona amb la de Conflent. Determinar, però, si Sala i el vescomte Ermemir eren germans o bé si el parentiu procedia de part d'alguna de llurs quatre mullers, és un embull que no hem pogut desfer. La cronologia una mica asimètrica d'Ermemir en relació amb la d'Isarn i la de Sala, i l'absència entre els seus descendents de noms familiars a la casa de Conflent ens decanta a pensar en un parentiu per línia femenina. Les combinacions que aleshores es podrien intentar són tantes com temeràries les solucions resultants.

Els vescomtes Unifred i Guadamir

Del vescomte Unifred, antecessor i amb tota probabilitat pare del vescomte Isarn de Conflent, sabem que actuà primer sota les ordres del comte Miró II de Cerdanya i després dels seus fills, als quals traí, guanyant-se la destitució i confiscació dels seus béns.

Durant el govern del comte Miró, Unifred l'acompanyà en la celebració d'uns judicis favorables al monestir de Sant Joan de les Abadesses, celebrats el 15 de juny de 913²⁸. El tribunal era presidit pels germans Miró i Sunyer, comtes, assistits pels respectius vescomtes Unifred i Ermemir, emparentats d'alguna manera. Que Unifred fruïa de la total confiança del comte Miró ho certifica el fet que aquest el nomenés almoïner en el seu testament de 925²⁹. Desconeixem quan i perquè Unifred féu traïció als fills de Miró. En el cas prou probable que Unifred sigui el mateix Onofred vescomte que amb la seva muller Guinedella apareix els anys 941 i 946 actuant a Castelladral, en el Berguedà³⁰, la seva traïció caldria situar-la entre 946 i 959. En aquesta darrera data, els comtes Sunifred i Oliba donaren al vescomte Isarn l'alou d'Aiguatèbia tal com l'havia posseït el vescomte Unifred destituït per ells i confis-

27. P. DE MARCA, *Marca hispanica sive limes hispanicus*, París 1688, ap. 112 c.

28. Vegeu la nota 16.

29. P. DE BOFARULL, *Los condes de Barcelona vindicados*, I, Barcelona 1836, p. 89. Miró qualifica Unifred de *fidele meo*.

30. J. PASQUAL, *Sacrae antiquitatis Cataloniae monumenta*, manuscrit n.º 729 de la Biblioteca de Catalunya, IV, fol. 146r-v.

cats els seus béns per precepte reial³¹. La infidelitat d'Unifred sembla haver estat una acció personal, sense intervenció dels seus fills, els quals conservaren així el favor comtal i no sofriren represàlies. Però en canvi una part dels béns d'Unifred foren retinguts pels comtes i en disposaren després a benefici del monestir de Ripoll³².

En relació al Guadamir pare del vescomte Unifred, creiem que pot ésser identificat amb el vescomte Guadamir que l'any 900 vengué terres a Aranyonet, llogarret del terme de Gombren, en el Ripollès³³. Ja és més aventurat, però, suposar que per això fos vescome d'Osona³⁴. El primer que ho fou del cert és Ermemir, emparentat amb els de Conflent segurament per línia femenina, i del qual ja hem parlat. Vegem ara quins foren els seus successors.

Els successors d'Ermemir: Guadall, Ermemir i Ramon

Després d'Ermemir, el seu fill Guadall fou el nou vescomte d'Osona. Un seu germà, Guisad, fou bisbe d'Urgell entre 942 i 980. Guadall ja exercia l'any 938, en què apareix fent costat al comte Sunyer en un judici instat pel bisbe de Vic Jordi³⁵. Figurà en el seguici del nou comte Borrell, signant després d'ell diversos documents solemnes compresos entre 949 i 977: l'elecció de l'abadessa Adelaida de Sant Joan³⁶, una donació a Santa Cecília de Montserrat³⁷, una venda a Gurb³⁸, una donació a Sant Benet de Bages³⁹ i un judici a Vallformosa⁴⁰.

Guadall era casat amb Ermetruit almenys des de 947, en què venen terres a

31. C. BARAUT, *Els documents*, n.º 136, p. 97-98.

32. El comte Sunifred dóna a Ripoll, l'any 958, la vil·la d'Èvol, en el Conflent, que tenia per compra, permuta i donació reial a causa de la traïció d'*Umfredo filio Guifredi, qui mihi bozavit (Marca hispanica*, ap. 92). Creiem que es tracta, però, o bé d'un error de Marca o bé d'un altre personatge, car el document de la nota 23 deixa ben clar que l'Unifred vescomte —no Umfred— era fill de Guadamir i no de Guifré. En 975, els comtes Oliba i Ermengarda i el bisbe Miró donen a Ripoll béns en el terme de Ripoll mateix i, en el Conflent, a Fullà i Cornellà, que els advingueren *per praeceptum de domini regis de quondam Wifredo vicecomite, quem vocaverunt Falcheto, per ipsam bauziam (Marca hispanica*, ap. 120). També en aquest cas ens resta el dubte si Marca transcribí *Wifredo* per *Unifredo* o si Guifred és un vescomte distint. R. d'Abadal creu que ambdós textos es refereixen al traïdor Unifred (R. D'ABADAL, *Catalunya carolíngia*, II, *Els diplomes carolíngis a Catalunya*, Barcelona 1952, p. 391). La discussió d'aquest afer ens duria ara massa lluny.

33. 900, desembre, 10: «900. Venta de Wadamiro vizconde de tierras en Arañonet. 4 idus diciembre, 3 de Karlos hijo de Luis» (AEV, vol. 2059, plec VIII, fol. 7v).

34. Així ho fa R. D'ABADAL, *La institució comtal carolíngia en la pre-Catalunya del segle IX*, a «Dels visigots als catalans», I, Barcelona 1969, p. 217, citant la nota de l'any 900 però sense relacionar Guadamir amb la família conflentina.

35. Arxiu de la Mensa Episcopal de Vic, vol. 10 de pergamins, n.º 4. Entre els signants del document figura Sala, oncle del vescomte.

36. F. UDINA, *El archivo condal*, n.º 128, p. 285-287.

37. J. PASQUAL, *Sacrae antiquitatis*, III, fol. 6r.

38. F. UDINA, *El archivo condal*, n.º 159, p. 326-328.

39. Arxiu de Montserrat, pergs. de Bages, Fons Montserrat, n.º 21.

40. F. UDINA, *El archivo condal*, n.º 181, p. 358-359.

Manresa⁴¹. Apareixen encara plegats el 978 en una permuta a Riuprimer, a la Plana de Vic⁴². Ermetruit sobrevisqué molts anys al seu marit: el 1005 surt viva per darrera vegada comprant terra en llocs diversos del terme de Roda de Ter⁴³. En la impossibilitat d'enumerar aquí un per un tots els documents referents al vescomte Guadall, ben nombrosos per cert, deixem constància només que testà a 24 d'abril de 977⁴⁴, i que ja era mort el 23 de febrer de 979, car els seus almoners complien la seva voluntat de donar a Santa Maria de la Seu d'Urgell l'alou que en vida havia posseït a la vil·la d'Alàs, en el comtat d'Urgell⁴⁵.

El seu fill Ermemir, segon vescomte d'aquest nom, ja havia estat associat pel seu pare en les atribucions al càrrec, segurament a causa de l'edat avançada de Guadall. El 977 Ermemir signà un document del comte Borrell a Taradell⁴⁶, però bastants anys abans, el 961, Ermemir ja comprava pel seu compte⁴⁷. Fou Ermemir a qui el comte Borrell encomanà el castell de Cardona i el patronat dels seus pobladors l'any 986, en procedir Borrell a fortificar la defensa occidental dels seus comtats⁴⁸. D'aquí prengueren el sobrenom de Cardona els antics vescomtes d'Osona.

No ens consta que Ermemir estigués mai casat ni que deixés descendència. Féu testament el 23 d'octubre de 986⁴⁹. Encara el 30 de desembre del mateix any comprà amb la seva mare la vil·la Mascaró del terme de Castelltallat⁵⁰. Sembla que el 933 ja era mort, perquè els seus germans, el vescomte Ramon i l'abat Arnulf, feren una venda conjunta sense ell⁵¹. L'execució del seu testament, però, es retardà encara alguns anys, almenys pel que fa als llegats que havia ordenat fer al monestir de Ripoll⁵².

41. AEV, vols. 2059, plec VIII, fol. 8r-v.

42. F. VALLS, *La primera dinastia*, p. 114-115.

43. Biblioteca Universitària de Barcelona, pergs. de Casserres, n.º 126. Precisament Ermetruit inicià la fundació del cenobi de Casserres.

44. AEV, vol. 2059, plec VIII, fol. 3r.

45. F. VALLS, *La primera dinastia*, p. 116-117.

46. Biblioteca de Catalunya, ms. 323, p. 3.

47. 961, febrer, 26: «Venta a Ermemiro, hijo del vizconde Wadaldo, de tierras en el condado de Ausona. 4 calendas marzo, 7 de Lotario» (AEV, vol. 2059, plec VIII, fol. 8v).

48. J. M. FONT RUIJ, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Madrid-Barcelona 1969, n.º 9, p. 14-18.

49. «Testament de Ermemiro vicecompte, qui entre molts llegats que fa a moltes isglesias deixa a Santa Maria de Ripoll tot lo seu alou de Valloriola y de Fellgarias, fet X kalendas novembris, any 1.º regnante Leudivico rege, escrit per [il·legible] presbiter. Atente legendum pro curiositate» (ACV, índex de la pabòrdia de Palau, fol. 80 i v, n.º 48).

50. F. VALLS, *La primera dinastia*, p. 117-118.

51. 993, març, 5: «Venta hecha por Arnulfo abad y obispo y el vizconde Ramon a 3 de las nonas marzo, año 6 de Hugo. El obispo dice pertenecerle el alodio per comparationem sive per donationem de fratre meo Ermemiro ad adiutorium propter redemptionem de ipsa captivitate» (ACV, *Varis del canonge Ripoll*, vol. VIII en quart, n.º 12). Cal recordar que Arnulf fou fet presoner i dut a Còrdova a conseqüència de la presa de Barcelona pels sarraïns, l'any 985.

52. 995, maig, 5: «Donació de un alou in Valle Oriola et in Falgarias, feta per los tudors del quondam Ermemiro vicecomes a Santa Maria de Ripoll, 2.º nonas maii any VIII regnant Ugo rey, notari Durando presbiter» (ACV, índex de la pabòrdia de Palau, fol. 80j v, n.º 55).

1005, gener, 29: «Donació que fa Arnulfo bisbe a la casa de Santa Maria de Ripoll del alou seu que diuen Valloriola, ço és casas, solars, etc. prout ibi y tot quant son germá Ermemiro

Mort Ermemir sense fills, el seu germà Ramon el succeí en el càrrec de vescomte des de 993, com ja ha estat dit. Ell fou el primer que s'intitulà *viceschomite Chardonensis*, just l'any 1000⁵³. Apareix en diversos documents fins a 1007, en què potser ja era mort⁵⁴. La seva muller Engúncia, en canvi, el sobrevisqué fins a 1062 i governà amb els seus fills.

Dos bisbes de la família: Guadall de Vic i Guadall de Barcelona

Són una minoria exigua els bisbes catalans del segle X dels quals coneixem l'ascendència familiar. En el cas de la diòcesi de Vic ha estat desconeixuda fins ara l'obscura personalitat del bisbe intrús Guadall, que disputà violentament la mitra de Vic al bisbe canònic Frujà el qual, com és sabut, perdé la vida en una batussa l'any 991 ó 992⁵⁵. Examinant la documentació relativa als vescomtes d'Osona hem pogut determinar que tant aquest bisbe Guadall com el seu homònim Guadall, bisbe de Barcelona entre 1029 i 1035, eren membres de la mateixa família dels vescomtes d'Osona.

El que fou bisbe il·legítim de Vic era fill de Trasoari i de Guisila. El pare, germà del vescomte Guadall i del bisbe Guisad, tenia béns a Marfà, en el comtat de Manresa, que havia rebut del bisbe en el seu testament de 951⁵⁶. En aquest mateix testament ja apareix Guadall, aleshores molt jove, rebent del seu oncle un mul amb el fre i la sella. De la mare només en sabem el nom i que ja era morta el 997⁵⁷. Guadall romangué a Urgell al costat de l'oncle i en fou ardiaca o arxilevita de 977 a 988. El càrrec d'ardiaca, segon en importància després del bisbe, era una plataforma idònia per accedir a l'episcopat i per això l'ocupaven sovint els familiars del bisbe. Sense moure'ns de la diòcesi d'Urgell, notem com els successius bisbes Sala, Ermengol i Eriball havien estat anteriorment ardiaques i pertanyien a les mateixes famílies. Un exemple, ben il·lustratiu per cert, del nepotisme de l'època.

Guadall, doncs, fou un dels ardiaques del seu oncle Guisad entre els anys 977 i 988⁵⁸, candidat, per tant, a la seu d'Urgell en morir Guisad el 980. Però els fets

---

vicecomes tenia en dit alou, en lo comtat de Osona, en lo termini del castell de Taradell, feta en lo any nou regnant Rodberto rey, quarto kalendas februarii. Escrita per Isarno sacerdot, dia y any predits» (ACV, índex dela pabordia de Palau, fol. 80a v, n.º 4).

53. Arxiu de la Corona d'Aragó, perg. de Ramon Borrell, n.º 53.

54. L'esment *in terra de filiis qui fuerunt de Reimundo vicescomite* fa pensar que ja era mort, malgrat que més avall el text digui *in terra de Reimundo vicescomite* (Arxiu Capitular de Barcelona, Libri Antiquitatum, III, n.º 253, fol. 98r). Amb tota certesa ja era mort el 1010, car el testament del seu germà el bisbe Arnulf de 29 de juliol d'aquest any, fa deixes als seus nebots, fills de Ramon. Valls i Taberner creu que encara era viu (F. VALLS, *La primera dinastia*, p. 119). En tot cas el fill de Ramon, Bermon, ja surt com a vescomte el 28 de setembre del mateix 1010 (Biblioteca de Catalunya, perg. 4177).

55. Sobre el cisma Frujà-Guadall vegeu ara R. ORDEIG, *Els orígens històrics de Vic*, Vic, 1981, p. 105-109.

56. F. VALLS, *La primera dinastia*, p. 112-114.

57. Arxiu Capitular de Barcelona, Libri Antiquitatum, I, n.º 412, fol. 157 r-v. Sendred Domnuç, germà de Guadall, es declara fill dels difunts Trasoari i Guisila.

58. Documents on apareix arxilevita: C. BARAUT, *Els documents*, n.º 171, p. 120-121 (25 gener 977) amb la seva signatura autògrafa; Arxiu Capitular d'Urgell, pergamí original i

anaren d'una altra manera, perquè prevalgué la candidatura de l'ardiaca Sala, membre de la branca conflentina de la família, el qual reeixí a fer-se proclamar bisbe al·legant potser drets d'antiguitat en l'ardiacaonat, car ja ho era almenys des de 963. La inconformitat de Guadall degué ésser atada per una facció de la noblesa d'Osona contrària al bisbe Frujà de Vic, en el sentit d'oferir a Guadall la seu de Vic. La història posterior ja és coneguda: Guadall es féu consagrar bisbe per Odó, arquebisbe d'Auch de Gascunya, i l'any 989 actuava a Vic com a bisbe⁵⁹. Malgrat les queixes de Frujà i l'excomunió papal dictada contra l'intrús Guadall, aquest persistí en la seva actitud fins a provocar l'assassinat de Frujà i d'alguns dels seus partidaris. El comte Ramon Borrell intervingué aleshores en l'afer expulsant Guadall i instal·lant a la seu vigatana Arnulf, cosí de Guadall i abat de Sant Feliu de Girona, el qual ja exercia com a bisbe a finals de 992.

Guadall s'entossudí en les seves pretensions episcopals fins que acceptà l'arbitratge de Roma en un sínode que s'hi celebrà el 998, en el qual foren reconeguts els drets d'Arnulf i es procedí a la deposició canònica de Guadall⁶⁰. Aquest, que acceptà humilment la degradació, apareix en endavant com a simple sacerdot, bé que l'any 1011 hom l'intitulava encara bisbe sens dubte com una gratificació honorífica de la seva renúncia⁶¹. La darrera notícia seva és del 2 de setembre de 1018⁶².

Sendred Domnuç, germà de l'ex-bisbe Guadall, era un magnat hisendat al Bages i senyor del castell de Calders. Casat amb Garsenda, fou pare de Guillem, mort el 1020, i de Guadall dit també Domnuç. Guadall fou arxilevita entre 1018 i 1029 i en morir el bisbe de Barcelona Deusdèdit en aquesta darrera data, fou promogut a la seu barcelonina. Ens ocuparem de Guadall Domnuç en una altra ocasió.

Conclusió

Convé finalment que recapitem el que hem anat desgranant fins aquí per tal d'establir algunes conclusions que, tot i que ens semblen prou sòlides, noves recerques hauran d'asseverar, completar o contradir. En primer lloc, cal eliminar Francó i Odegari del catàleg dels vescomtes d'Osona, l'un perquè no actuà mai a Osona

Cartulari, n.º 724, fol. 217 (2 març 981); C. BARAUT, *Les actes de consagracions d'esglésies del bisbat d'Urgell (segles IX-XII)*, «Urgellia», I (La Seu d'Urgell 1978), n.º 39, p. 102-105 (21 novembre 983), n.º 40, p. 105-107 (20 octubre 984) i n.º 41, p. 107-108 (15 novembre 985); J. VILLANUEVA, *Viage*, X, València 1821, ap. 21, p. 272-277 (11 juliol 988).

59. Arxiu Capitular de Vic, cal.9, Episc.I, n.º 103. Guadall és almoïner del levita Eldemar i signa el document amb la seva pròpia mà: *VVadaldus gracia Dei episcopus atque elemosinariis ss.* Aquest és l'únic testimoni de l'actuació de Guadall com a bisbe.

60. Remetem a la nota 55.

61. Guadall féu, el 25 d'abril de 1011, una donació al monestir de Santa Cecília de Montserrat. L'abat Joan, escrivà del document, li diu *VVadaldus gracia Dei episcopus*, si bé Guadall signa *VVadaldus gracia Dei sacer ss.* (Arxiu de la Corona d'Aragó, perg. de Santa Cecília de Montserrat, n.º 23).

62. Arxiu Capitular de Barcelona, pergamins originals dels Libri Antiquitatum, i còpia a Libri Antiquitatum, I, n.º 396, fol. 151v-152r. *VVadaldus sacer* signa una permuta del bisbe i canònica de Barcelona. Comparant aquesta signatura amb les del primer document de la nota 58 i les de les notes 59 i 61, totes elles autògrafes, hom s'adonarà que el Guadall ardiaca, bisbe i sacerdot és la mateixa persona.

sinó al Berguedà, i l'altre perquè és simplement el vescomte de Girona posseïdor d'una propietat a la Plana de Vic. El primer vescomte segur d'Osona és Ermemir, a partir del qual el càrrec quedà per sempre vinculat hereditàriament a la seva descendència. Hi ha indicis que insinuen un origen urgellenc d'Ermemir: ell i el fill Guadall posseïren aous a Alàs i Artedó; un fill i un besnét, Guisad i Eriball respectivament, foren bisbes d'Urgell; i encara un altre nét, Guadall, fou ardiaca de la mateixa seu.

En segon lloc, la família dels vescomtes d'Osona estigué emparentada amb la dels de Conflent. El primer membre conegut és el vescomte Guadamir documentat l'any 900. També en aquest cas el càrrec es transmeté en endavant hereditàriament, si bé ens resta el dubte de si fou vescomte de Conflent. Un seu nét, Sala, fou oncle del bisbe Guisad i, doncs, també del vescomte Guadall d'Osona. Aquest Sala és el mateix que estimulà la repoblació d'alguns indrets d'Osona i del Bages i el fundador del monestir de Sant Benet. Dos altres membres de la casa conflentina, Sala i Ermengol, foren igualment bisbes d'Urgell. Observi's com al llarg d'un centenar d'anys la mitra urgellenca no sortí de les mans d'ambdues famílies i com l'ocuparen amb una rotació gairebé rigorosa.

I en tercer lloc, el bisbe intrús de Vic Guadall pertanyia també a la casa vescomtal d'Osona. Guadall, en la impossibilitat d'accedir a la seu d'Urgell pels conductes habituals després d'haver-ne estat ardiaca, arrabassà per la força la càtedra de Frujà de Vic. Restaurada la legitimitat en la persona d'Arnulf, cosí de Guadall, aquest quedà reduït a l'estat de simple sacerdot. Al nostre entendre, doncs, el cisma de Guadall ens apareix sense cap relació amb el fracassat intent de restablir a Vic l'antiga seu metropolitana de Tarragona, sostraint les diòcesis catalanes de l'obediència de Narbona. Caldria pensar més aviat en una picabaralla familiar o en una acció personal moguda per l'ambició i recolzada per algun bàndol de la noblesa vigatana contrària a Frujà. Un nebot de Guadall, Guadall Domnuç, assolí per la via pacífica i canònica l'elecció per a la seu de Barcelona, que regí amb discreció exercint sovint un paper de pacificador, home com era de confiança del comte Berenguer Ramon. Però aquesta ja és una altra història.